

Makale Geliş | Received: 07.09.2018
Makale Kabul | Accepted: 24.12.2018
Yayın Tarihi | Publication Date: 15.03.2019
DOI: 10.20981/kaygi.505215

Rabia TOPKAYA

Arş. Gör. Dr. | Res. Assist. Dr.
Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü, Kilis, TR
Kilis 7 Aralık University, Faculty of Arts and Sciences, Department of Philosophy, Kilis, TR
ORCID: 0000-0002-0028-845X
rabiatorpkaya@gmail.com

Sıfır Noktası Olarak Kökenin Ulaşılabilirliği *

Öz

Dillerin Kökeni Üstüne Deneme'nin yazarı Rousseau, bu çalışmaya konu oluşturacaktır. Rousseau'nun dillerin kökeni konusundaki fikirleri, kuzey/güney dilleri konusundaki ayrımı vs. onun toplum durumları olarak belirttiği vahşilik, barbarlık ve uygarlık durumları ile koşturarak ele aldığı düşüncelerdir. Derrida yazı ve söz karşıtlığını, bu karşıtlıkta söze tanınan ayrıcalığı ve yine bulunış metafiziğine ait olarak düşündüğü dillerin kökeni arayışını eleştirir. Bu çalışmada, önce, Derrida'nın dil, söz ve yazı hakkındaki düşünceleri ile birlikte *différance*, *iz*, *déconstruction*, bulunış metafiziği üzerinde durulacaktır. Daha sonra Rousseau'nun dilin kökenine ilişkin düşünceleri incelenip, ardından Derrida'nın Rousseau eleştirileri açıklanacaktır. Derrida'nın *Gramatoloji*'de Rousseau üzerine yazdıkları bağlamında Rousseau'nun metinlerinin Rousseau'nun demek istediğinden çok başka şeyler ortaya koyduğu, Rousseau'nun bağlanmak istediği metafiziği aslında kendisinin yıktığı gösterilmeye çalışılacaktır. Sonuçta dillerin kökeni ve daha genel olarak köken fikrinin bir yanılı olduğu düşünülebilir.

Anahtar Kelimeler: Rousseau, Derrida, Dillerin Kökeni, Yazı-söz, *Différance*.

The Inaccessibility of the Origin as a Zero Point

Abstract

The focus of this article is Rousseau, the author of *Essay on Origin of Languages*. Rousseau's ideas about the origin of languages, the distinction between the northern / southern languages, etc. are considered in parallel with the situations of savagery, barbarism and civilization that he describes as social situations. Derrida criticizes opposition between writing and voice, the privilege given to voice, and the search for the origin of languages which he considers as belonging to metaphysics of presence. In this article, first, Derrida's opinion about language, voice and writing with *différance*, *trace*, *déconstruction*, metaphysics of presence will be emphasized. Then, Rousseau's thoughts will be examined and Derrida's criticism of Rousseau will be explained. Within the context of Derrida's writings about Rousseau in *Of Grammatology*, it will be shown that Rousseau's texts have revealed much more different things than he has meant, and he himself has destroyed the metaphysics to which he wanted to connect. As a result, it can be thought that the origin of languages and the idea of a more general origin are false notions.

Keywords: Rousseau, Derrida, The Origin of Languages, Writing-voice, *Différance*.

* Bu çalışma, "Dünyayı Anlamada Dilin Rolü: Dilin Temsil İşlevi Üzerine Bir Çalışma" başlıklı "Doktora Tezi"nin 3. bölümünden türetilmiştir.

Giriş

Dillerin kökeni arayışı özellikle on sekizinci ve on dokuzuncu yüzyıllarda oldukça popüler bir konuydu. Dönemin filozofları yaptıkları tarihsel toplum durumu sınıflamalarına paralel olarak dilleri ve yazıyı da sınıflıyorlardı. Giambattista Vico bu filozoflara verilebilecek bir örnektir. Vico yaptığı tanrılar çağı, kahramanlar çağı ve insanlar çağı sınıflamasına karşılık düşecek şekilde üç dil gösterir: hiyeroglif dili, simgesel dil ve kavramsal dil (Yıldırım 2012: 64). Bir diğer örnek Rousseau’dur. Rousseau da vahşet durumu/barbarlık durumu/uygarlık durumu ayırımına paralel olarak yazıyı sınıflar: nesnelere resmedilmesi/nesnelere işaretlerle gösterilmesi/alfabe (Rousseau 2011: 18). Dillerin veya yazının başlangıcını aramak Jacques Derrida için, her zaman bir köken olması gerektiğini düşünen Batı metafizik tarihinin bir yanılgısı olmaktan öteye gidemez. Zaten metafizik tarihinin “logosantrik”¹ oluşu birçok yanılgıyı beraberinde getirmiştir. Metafizik tarihi ve karşıtlıklar ile düşünme Derrida için her ne kadar içinden çıkılmaz bir şey olsa da felsefe tarihinden örnek metinleri seçip bunları “déconstruction”² uğratarak Derrida “logosantrik” bakışın içerdiği çelişkileri ve aslında yaptığı ayrımları kendisinin yıktığını gösterir. Derrida’nın, Platon’un *Phaidros* metnine ilişkin yazdığı *Platon’un Eczanesi* işte böyle bir *déconstruction* örneğidir. Platon bu metinde kurduğu söz ve yazı karşıtlığında her ne kadar sözden yana yer olsa da Derrida, Platon’un hiç *demek istemeden* yazıyı ne kadar övdüğünü serimler. Benzer bir şekilde Derrida *Gramatoloji* metninin bir bölümünde Jean-Jacques Rousseau’nun metinlerini *déconstruction*’a uğratarak Rousseau’daki çelişkileri ve metafizik tarihine uygun bakış açısına rağmen Rousseau’nun aslında hiç istemeden *différance*’ı dile getirdiğini gösterir. Bunun için çalışmada ilk önce Derrida’nın “différance” sözcüğüne ve ne anlama geldiğine; ardından ikinci bölümde onun bulunuş metafiziği ve bu metafiziğe ait olan yazı-söz karşıtlığına dair eleştirilerine yer verilecektir. Üçüncü bölümde

¹ Türkçeye “söz merkezci” olarak çevirilebilecek bu sözcüğü “logosantrik” olarak kullanmak tercih edildi.

² Sözcük Türkçeye kimi çevirilerde “yapıbozum” kimi çevirilerde “yapısöküm” olarak aktarılmıştır. Ancak bu çalışmada doğrudan alıntılar dışında “déconstruction” şeklinde orijinal halinde kullanılması uygun bulunmuştur.

Rousseau'nun dil görüşü ve dillerin kökeni arayışı incelenip son bölümde ise Derrida'nın anlatılan görüşleri çerçevesinde Rousseau'ya yönelttiği eleştiriler ortaya konulacaktır. Derrida'nın bu eleştirileri, bize kökenin ulaşılabilirliğini gösterdiği için önemlidir.

Différance

“Différance” sözcüğünün “e” yerine “a” ile yazılmış olması Derrida'ya göre, bir grafik müdahaledir. Sesçil bir ayırım gibi görünse de yazılan, okunan ama işitilemeyen grafik bir ayırımdır (2008: 52). Bu grafik ayırımın sadece fonetik yazıda bir işlevi olmasına karşın fonetik yazıda bu ayırımın işitilememesi büyük bir önyargının iddia ettiğinin aksine fonetik yazının olmadığını gösterir. Derrida için empirik veya teknik bir yetersizlik olmayıp fonetik yazının da fonetik olmayan imleri kullanmasından, burada noktalama işaretleri, boşluk ve benzerini anımsamak gerekir; bu imlerin ise yapıları gereği im kavramıyla bağdaşmamasındandır. Ferdinand Saussure tarafından bütün imlerin olanak ve işlevlik koşulu olarak ortaya konan ayırım oyunu, Derrida için, kendisi sessiz bir şeydir. İki fonem³ arasındaki ayırım işitilebilir bir şey değildir. Salt anlamında fonetik yazı salt anlamında fonetik “phonè” olmayışından, yoktur. Fenomenleri yapan ve onları anlayışımıza veren ayırım, kendinde işitilemezdir (Derrida 2008: 52).

Derrida, *différance*'ın sergilenemez olduğunu belirtir. Çünkü “yalnızca belli bir anda *burada* (présent), belirgin olabilen, ... buradakinin buradalığı olarak kendini gösterebilen, sunabilen şey sergilenebilir” (2008: 52). *Différance* ise kendini buradaki olarak vermez. *Différance*'ın bir varlığı ya da özü yoktur (Derrida 2008: 52-3).

“Différance” kendisinin, kendi başlatmadığı bir zincirin halkası olmasına yol açar. “Différer” fiili (Latince “differre”), iki anlama sahiptir: ayırım ve erteleme. Zamanlama (temporalisation) yakalanabilir bu erteleme anlamında. *Différer*'in öteki ve daha çok bilinen anlamı ayırımdır. “Différen(t)ds” “t” ile ya da “d” ile yazılışının başka anlamları da vardır: “ayırımlar ve görüş ayrılıkları, çatışkılar, benzememekten ileri gelen başkalık

³ Berke Vardar *Dilbilim Temel Kavram ve İlkeleri*'nde “fonem”i dilde en küçük yapı taşı olarak düşünülen ses birimi olarak tanımlamıştır.

ya da alerji ve polemikten ileri gelen başkalık” ayrıca “başka öğeler arasında, etkin, dinamik bir biçimde ve belli ısrarlı bir yinelemeyle, ara, uzaklık ve uzamlaşma” (2008: 53-54). *Différence* ne zamanlama olarak *différenter*’e ne de *polemos* olarak *différend*’a göndermede bulunabilir. Derrida sözcüğü “a” ile yazmanın bu ekonomik boşluğu doldurmak için olduğunu söyler. Ayrıca “a” ile yazmak sözcüğün sonunu “-ance” haline getirir ki bu da mastar biçiminin etkenliğini nötrleştirir yani aktif mastarı hem aktif hem pasif olabilecek hale getirir (2008: 54). Bu arada konum, karar verilemezlik bağlamında tam Derrida’nın amaçladığına uygun olur.

‘Karar verilemeyen’ kararın bu özelliğini de belirtir: Karar verilemez çünkü, zaten/önceden karar verilmiş değil ve aslında asla karar verilmemiş ve asla karar verilebilir değildir. Verilen bir karar, karar verilemeyeni baskılayamaz (Alan Sümer 2014: 36).

Derrida klasik imbilimde imin şeyin yerini alması anlamında ikinci derece ve geçici olduğunu belirtir. “Kaynak”, “arkhe”, “telos”, “eskhaton” gibi değerler buradalığı, “ousia” ve “parousia” kavramlarını merkezi olarak konumlandırılmaya çalışılsa da yerini tutmak istediklerinin yerini asla tam olarak tutamadıkları için artık buradalıktan yola çıkan dizge ile anlaşılabilirler. Dile ve bir düşünce dizgesine yerleşmiş olan bizleri varlığın kategorilerini buradalık (*présence*) ya da burada yokluk (*absence*) olarak oluşturmaya zorlayan sınır geçersizleşir. Saussure imin keyfilikliğini ve dizgenin öğeler arasındaki farklar ile kurulmasını imbilimin ayrılmaz iki ilkesi olarak düşünür. İmler dizgesi terimlerin içeriği ile değil ayrımlarla kurulur, böyle olmasaydı keyfilik de olamazdı (Saussure 2001: 173). Saussure dilde dizgeden önce varolan kavramlara ya da seslere rastlayamayacağımızı söylediğinde Derrida bundan şu sonucu çıkarır; imlenen kavram hiçbir zaman kendinde olarak burada değildir, her kavram, ayrımların dizgesel oyunuyla başka kavramlara gönderme yaptığı bir zincirin içerisinde anlam kazanır. Bu oyun yani “*différance*” artık bir kavram değil, kavramsallığın, kavramsal süreç ve dizgenin olanağıdır. Aynı nedenle bir kavram olmayan “*différance*”, bir kavramla bir sesin birleşmesi olan bir burada olan da değildir. “Dolayısıyla anlamlama ediminde izin ötesine geçemeyiz, yani ötekinin eksiksiz varlığını asla bulamayız” (Altuğ 2008: 224). Bir dilde ayrımlardan başka bir şey yoktur, ama bu

ayrımalar sabit değildir, oynar. Öbür yandan ayrımlar kendileri de etkilerdir. Olmuş bitmiş olarak verilmiş değildir (Derrida 2008: 55). “Différance” denilen şey o zaman bu ayrımları, ayrımın etkilerini dilde “üreten” oyunun devinimidir.

Derrida’nın “différance” ile birlikte ortaya koyduğu dil düşüncesi genel dil yaklaşımlarından oldukça farklıdır. Çünkü dil birçok kişi tarafından ya dünyanın ya da düşüncenin temsili olarak görülmektedir. Buna Ludwig Wittgenstein’in birinci dönemi örnek gösterilebilir. Wittgenstein’in ikinci dönemindeki “dil-oyunu” fikri⁴ Derrida’nın görüşüne benzemekle birlikte, ilk döneminde *Tractatus Logico-Philosophicus*’ta ortaya koyduğu *dünyanın olduğu gibi olan her şey olduğu* düşüncesi, “herhangi bir şeyi olduğundan farklı yorumlama imkânının olmadığını varsayar ve farklı perspektiflerin önünü kapatır” (Kahraman 2014: 79). Dil artık genel olarak verili dünyanın temsili olarak ele alınmasa da bazıları tarafından düşüncenin iletim aracı olarak görülmeye devam etmektedir.

İnsan, düşünen ve dil sahibi bir varlık olması dolayısıyla, doğru düşünmenin de belli kurallar dâhilinde yapılmasını sağlayan bir varlık olarak karşımızda durur. Bu düşünmenin yansımaları en güzel bir biçimde dilde açığa çıkar (Altuner 2012: 77).

Altuner, bu ifadeleriyle dili sadece düşünmeyi kurala bağlayan ve düşünceyi yansıtan olarak ele aldığını ortaya koymuş olur. Bugün bu düşünceye olan inanç azalmıştır. Postyapısalcı düşünce ise dilin tek işlevini düşünceleri disipline ederek temsil etmesi olarak görmez, bunun yanı sıra dilin hakikatleri kurucu etkisi de vardır. Altuner’in bu görüşü, Derrida’nın bulunuş metafiziğine dâhil edip eleştirel yaklaşacağı tarzda bir görüşür.

Derrida’nın Bulunuş Metafiziğine ve Yazı/Söz Karşıtlığına Eleştirileri

Derrida bulunuş ya da mevcudiyet metafiziği de dediği Batı metafiziğini ve onun ürettiği ikili karşıtlıkları eleştirir. Derrida özellikle kurulan söz ve yazı karşıtlığına ve bu karşılıklı hep sözden yana tavır alındığına değinir. Bunun sebebi de konuşmanın

⁴ Wittgenstein’in “dil-oyunu” kavramına dair görüşleri için bakınız; Wittgenstein 2007.

mevcudiyet olarak düşünülmesidir. Yazı ise her zaman başlangıca, mevcudiyete, kökene bir ek olarak ele alınır. Yazı içinde de öncelik sesçil yazıya verilir. Örneğin Aristoteles *Peri Hermeneias*'ta (*Yorum Üzerine*) sözün ruh hallerinin, yazının ise sesin söylediği kelimelerin temsili olduğunu söyler (2002: 7). Yani ses ruhla dolaysız ilişkisi olan birincil temsil iken yazı ikincil bir şey olarak düşünülür. Sesi ruha veya imlenen anlamın düşüncesine bağlayan bağ doğal olarak düşünülürken bu bağ karşısında her türlü imleme türeme, ikincil olacaktır, özellikle de yazı. Bu türeyiş zaten “imleyen” kavramının kökenidir. İm kavramı nihayetinde, Saussure'deki gibi bir yaprağın iki yüzü gibi ayrılmaz olduğunda bile, imleyen ve imlenen ayrımını barındırır (Derrida 2010: 21). Bu imleyen imlenen ayrımı duyulabilen düşünülebilen ayrımı kabul etmeden varolamayacağı gibi, aynı zamanda bir mutlak logosu, bütün gösterenlerin kendisini gösterdiği bir en son gösterileni de kabul etmek, kendi içinde barındırmak zorundadır. Bu mutlak “logos” değişik kılıklar alır; örneğin, Platon'da “idea” iken Ortaçağ'da “Tanrı” olur. Bunlar bizim düşünme biçimimizi kurmuştur, bu kavramları reddetmek söz konusu değildir, onlar bizim için gereklidir. İm devrinin *sonu* gelmeyecek olsa da bu kavramlar parçası oldukları mirası sarstıklarından bu devrin *kapanışı* biçimlenmeye başlamıştır (Derrida 2010: 23-4).

Kısaca Derrida'ya göre bu karşıtlıklarla düşünmekten ve bu bulunuş (présence) metafiziğinden kurtulma imkânı yoktur. Mümkün olan sadece bu sağlam gibi görünen yapıların parçası olan kavramların yapıyı nasıl sarstıklarını, böylece yapının zaten görüldüğü gibi sağlam olmadığını göstermek olabilir. Bunun için Derrida yapının içindeki sorunlu parçaları serimleyerek, bu parçaların kurmaya çalıştığı yapıyı sorunsallaştırdığını gösterir, başka bir ifadeyle “déconstruction” yapar. Ancak burada, Derrida için, déconstruction'un bir yöntem olmadığını, birtakım eleştirel okuma denemelerinde bulunmayı amaçladığını da söylemekte yarar vardır.

Saussure'ün yazıya dar ve türeme bir işlev verdiğini söyleyen Derrida, dar olmasının sebebini; Saussure'ün, yazıyı yazıdan bağımsız da kalabilecek olan dilin başına gelen bir rastlantı gibi ele alması ile; türeme olmasının sebebini de Saussure'ün, yazıyı temsil eden olarak, birincil imleyen olan sözün imleyeni olarak ele alması ile

açıklar. Saussure dil ve yazıyı iki ayrı im sistemi olarak ele alır ve yazının varlık nedenini sadece dili temsil etmesinde bulur (Derrida 2010: 47-8). Derrida’ya göre Saussure’ün yazıyı dışlamaya çalışmasının sebebi de onu tehlikeli bir alet gibi görüp, tehlikeyi savuşturmak istemesindedir (2010: 52-3). Saussure’de yazının dilde sözden sonra doğduğu ve buna karşın yazının daha önemli bir hale gelip kendisinden çıktığı düşünülen sözü *gasp* ettiği görüşü vardır (2010: 55). Benzer şekilde Rousseau da yazının sözün temsilcisi olup imgeye nesnenin kendisinden daha çok özen gösterilmesini garipser (2010: 55). Derrida’ya göre, burada ilgi çekici olan imge ile nesnenin birbirine dolanması, öyle ki bir yansıma etkisiyle sözün yazının “aynası” olması, asıl rolü yazının kapmış görünmesidir.

Bu temsil oyununda çıkış (köken) noktası yakalanamaz hale gelir. Şeyler vardır, sular ve imgeler, birinden öbürüne sonsuz göndermeler vardır ama kaynak ortadan kaybolmuştur. Artık basit köken yoktur, zira yansıtılan, imgesinin kendisine eklenmesi şeklinde değil, kendi içinde ikileşir [gölgesini yaratır]. Yansı, imge, “gölge”, gölgeliğini yaptığı şeyi ikileştirir. Spekülasyonun kökeni bir fark (*différence*) olur (2010: 56).

Temsil oyununda çıkış noktası kaybolup hangisinin köken olduğu unutulur. Her ne kadar sözden yana tavır alınmaya, yazı söze bir eklenti gibi düşünölmeye çalışılırsa çalışılınsın, aslında metin içi çelişkileri ve *demek istemeden* denilenleri serilmeyerek Derrida bunun da pek de başarılamadığını ortaya koyar.

Rousseau’nun Dilin Kökenine İlişkin Düşünceleri

Rousseau dilin başlangıçtaki halini hatta çevirmenin “kendinde” dil diyebileceğini söylediği tarihsellikten hiç etkilenmemiş ilk halini bulmaya çalışır (2011: viii).⁵ Burada “ilk”, “başlangıç” ya da “kendinde” sözcükleri zaten Derrida’ya göre bu bakışın yanılığının düşünölmeye için yeter. Rousseau’ya göre “söz insanı öbür hayvanlardan ayırır” (2011: 1) ve bu bağlamda dil de ulusları ayırmamıza yarayan ölçüt olur. Rousseau ayrıca “ilk toplumsal kurum” (2011: 1) olduğunu söylediği sözün doğal nedenlerle biçimlendiğini belirtir. Düşünceyi anlatmak için kullanılan duyulur işaretleri

⁵ Bu iddia *Melodi ve Müziksel Taklit ile İlişki İçinde Dillerin Kökeni Üstüne Deneme*’nin çevirmeni Ömer Albayrak tarafından metne yazdığı “Çevirmenin Önsözü” kısmında ortaya konulmuştur.

ilk dil olarak kabul eden Rousseau, bu işaretlerin ortaya çıkışını da insanın duygu ve düşüncelerini iletecek araç olarak sadece duyularını bulmasına dayandırır (2011: 1).

Jest dili ve ses dilinin ikisini de doğal bulan Rousseau, göze kulağa göre daha çok nesne geldiği ve biçimler seslere göre daha çeşitli olduğu için jest dilinin daha basit ve daha az uzlaşım sal olduğunu ve daha kısa sürede daha çok şey söyleyebildiğini belirtir (2011: 2). Ancak *güçlü duygulanımlar* yaratmak için ses dili gereklidir (2011: 7). Rousseau’ya göre, gereksinimler jestleri doğurmuş, güçlü duygulanımlar ise ilk sesleri ortaya çıkarmıştır (2011: 9). Bu ayrım göz önüne alınıp dillerin kökeni üstüne önceki fikirlerden ayrılmak gerekir. Örneğin Rousseau, en eski diller olan Doğu dillerinin akla ve yöneme dayanmadığını, canlı ve mecazlı olduğunu, bu nedenle de hep söylendiğinin aksine ilk dillerin geometricilerin dilleri olmayıp şairlerin dilleri olduğunu belirtir. Aslında böyle olduğu tarihsel anlamda olgulardan çıkarılmamıştır. Sadece Rousseau’nun üç aşamalı tarih görüşünü ve insanın doğa durumundaki haline ilişkin düşüncelerini göz önüne alarak böyle olmuş olması gerektiği sonucuna vardığı söylenebilir. Ona göre insan gereksinimlerini ifade etmek için konuşmayı bulmuş olamaz. Temel gereksinimler insanları birbirine yaklaştırmaz aksine insanı uzaklaştırır. Dillerin kökeni temel gereksinimlerde değil, aksine güçlü duygulanımlardadır (2011: 9-10).

Rousseau’nun bir başka iddiası şudur: ilk ifadelerin söz sanatları ile yüklü olduğu, mecazlı olduğu iddiası. Rousseau gerçek anlamın en son bulunduğunu düşünür. Bunu da ilk güdülerin güçlü duygulanımlar olması sebebiyle böyle ele alır. Rousseau’ya göre insanlar başta şiir şeklinde konuşmuşlardır, akıl yürütme uzun zaman sonra gerçekleşmiştir (2011: 11). Rousseau’nun tarih ve dillerin gelişimine bakarak ortaya koyduğu fikirlerine göre; gereksinim artıkça ve aydınlanma yayıldıkça dil nitelik değiştirir. Dil güçlü duygulardan arınıp daha doğru hale gelir, duyguların yerine fikirleri koyar. Rousseau’nun bu söylediklerinden vardığı sonuç da böylece vurgunun yok olup, eklemlenmenin arttığı, dilin daha cansız ve donuk bir hale geldiğidir. Bu şekilde ele aldığı ilerleyiş Rousseau için doğaldır (2011: 17).

Dilleri karşılaştırmanın ve eskilikleri hakkında karar vermenin yazı yoluyla da olabileceğini söyleyen Rousseau, yazı sanatının yetkinliği ile dilin eskiliğini ters orantılı düşünür. “Yazı ne kadar incelikten uzaksa dil de o kadar eskidir” (2011: 17). İlk yazı biçimi sesleri değil doğrudan ya da alegorik figürlerle nesnelere kendisini resmeder. Bu durum güçlü duygulanımlı dile karşılık gelir ve bu bile bir tür toplumu ve güçlü duygulanımların doğurduğu gereksinimleri varsayar. İkinci yazı biçimi, sözcük ve önermeleri uzlaşım sal işaretlerle temsil eder. Bu biçime Çinceyi örnek veren Rousseau bu tip yazının ancak dil bütünüyle oluştuğunda ve halk ortak yasalarla birleştiğinde olabileceğini belirtir. Üçüncü yazı ise konuşan sesi ya sesli ya da eklemeli belli sayıda parçaya bölerek bunlarla da hece ve sözcükleri oluşturmak esasına dayanır ki Rousseau buna kullandığımız dili örnek verir (2011: 17-8). Rousseau, üç yazma biçimini insanların üç değişik toplum durumu ile bağlantılandırır: “Nesnelere resmedilmesi vahşi halklara, sözcüklerin ve önermelerin işaretlerle gösterilmesi barbar halklara, alfabe de uygarlaşmış halklara uygundur” (2011: 18).

Rousseau’ya göre yazının sadece dili saptaması gerekir ama o dili değiştirir, dilin sözcüklerini değil ama düşünme biçimini. Duyguları konuşarak düşünceleri ise yazarak anlatmamızın sebebini Rousseau sözün keyfi ve canlı olmasına yazının ise anlatımın yerine kesinliği koymasında görür. Rousseau’ya göre, yazılı dilin yayılması ise vurguludansa eklemeli olma özelliğini kitaptan söyleme de geçirerek sözü zayıflatır. Rousseau “her şeyi yazıyormuş gibi söyleyerek aslında okumaktan başka bir şey yapmıyoruz” der (2011: 23). Bu düşüncelerden çıkarılabilecek olan, Rousseau için, yazının kötülüğü dile getirdiği, sadece saptaması gereken dili değiştirdiği, zayıflattığıdır. Bu da aynı zamanda yazıyı dilin dışında tuttuğunu gösterir, şöyle ki yazının dili saptaması gerektiğini söylerken yazıyı dilden başka bir şey olarak ele almış olur. Oysa söz ile dili bu şekilde ayırılmaz.

İlkel dillerin birbirinden farkının ilk nedenini yerellikte gören Rousseau, kuzey ve güney dillerinin arasındaki genel ve ayırt edici farkı kavramak için doğdukları iklimlere ve oluşma biçimlerine bakmak gerektiğini düşünür. Avrupalıların şeylerin kökenlerini ele alan felsefelerinde çevrelerinde olanlardan hareket etmelerini eleştiren Rousseau

“İnsanları inceleyecekseniz yakınınıza bakmanız gerekir, ama insanı inceleyecekseniz bakışınızı uzağa taşımayı öğrenmelisiniz; öz nitelikleri ortaya çıkarmak için önce farkları gözlemlemeniz gerekir” (2011: 33) der. Su başında insanların bir araya gelişi üzerinden zamanla jest dilinin yetersiz kalışı ve sesin güçlü duygulanımlı vurguların da eşlik etmesiyle birlikte ortaya çıkışını anlatan Rousseau, su etrafında ilk aşk ateşlerinin ortaya çıktığını belirtir. Kısaca hazdan kaynaklı güçlü duygulanımlar ılıman iklimlerde insanların konuşmaya başlaması için yeterli canlılıktadır. Böylece Rousseau güneyde dillerin doğuşunu hazdan kaynaklı güçlü duygulanımların orada yaşanabileceğine bağlı düşünür. Kuzeyde hazdan ziyade gereksinim ön plandadır. Zamanla insanlar arasında gereksinimler ağır bastığında ise onları doğuran duygularla birlikte dil vurgularını yitirmiştir (2011: 48-50). Kuzeyde doğa güneydeki gibi cömert olmadığından kuzey dillerini ortaya çıkaracak güçlü duygulanımlar gereksinimden doğar. Güneyde mutlu yaşam amaçken kuzeyde sadece yaşamak amaçtır. Duygudan ziyade karşılıklı gereksinim insanları toplum halinde bir araya getirmiştir ve sürekli yok olma tehlikesi karşısında jest dili yetersiz kalmış, böylece söz doğmuştur. Rousseau güneyde ilk sözün *beni sevin* (aimez-moi) iken kuzeyde *bana yardım edin* (aidez-moi) olduğunu düşünür (2011: 51-2).

Rousseau’ya göre, armoni melodiyi engeller; güçlü duygulanımı siler, bu tıpkı yazının söze yaptığı şeydir (2011: 66-7). Rousseau’nun kurduğu başka bir analojiye göre de dilin melodiyi yozlaştırması gibi felsefe de dili duygudan, vurgudan yoksun bırakmıştır (2011: 81-2). Bunlardan Rousseau’nun doğal olduğunu düşündüğü söz ya da melodi tarafında yer alırken yazıyı ya da armoniyi dışladığını rahatlıkla anlayabiliriz.

Dillerin kaynağı konusundaki zorluklar üzerinde duran Rousseau’ya göre, beliren ilk zorluk dillerin nasıl olup da zorunluluk haline geldiği sorundur. “Çünkü insanlar arasında hiçbir haberleşme bulunmadığı gibi buna ihtiyaç da olmadığı için, dil zorunlu olmadıkça ne bu buluşun zorunluluğu ne de mümkün olabilmesi anlaşılamayacaktır” (1968: 107). Rousseau dil konusunda ikinci güçlük olarak dillerin nasıl olup da kurulmaya başladıkları sorununu ele alır. Bu öncekinden büyük bir güçlüktür, çünkü düşünmek için söze gerek duyulsa da, söz sanatını bulmak için düşünmeyi öğrenmeye

daha da çok gerek vardır Rousseau açısından. İnsanın çıkarabildiği ayrı ayrı seslerin fikirlerin üzerinde uzlaşmış tercümanları olduğu anlaşılınca, geriye hareket ve seslerle gösterilmeyen fikirler hakkındaki anlaşmanın tercümanının ne olabileceğini bilmek kalır. Ancak bu şekilde düşünceleri anlatma sanatı üzerine sağlam kanılar kurulabilir. Ancak dil henüz filozoflarca yeterince yetkin bulunmasa bile, Rousseau dilin şimdiden kaynağından çok uzaklaşmış olduğunu ileri sürer (1968: 108-9).

İnsanın kullandığı ilk dilin doğanın çığılığı olduğunu düşünen Rousseau için, doğanın çığılığı henüz insanların bir araya gelmediği dolayısıyla birbirini iknaya ihtiyaç duymadığı zamanda ihtiyaç duyduğu tek dildir. Büyük bir tehlike karşısında yardım istemek ya da şiddetli acının yatışmasını sağlamak için atıldığı için bu çığılığın ılıman duyguların hüküm sürdüğü yaşamın olağan seyrinde büyük bir kullanımı da yoktur. Rousseau’ya göre, fikirler genişleyip çoğalmaya başladığında insanlar daha fazla sayıda işaret ve daha geniş bir dil aramışlardır; ses bükünlerini çoğaltmışlar ve bunlara jestler eklemişlerdir. Gözle görülebilen, hareketli nesnelere anlatmak için jestleri kullanan insanlar kulağa çarpan şeyler içinse yansımaları (taklidî) sesleri kullanmışlardır. Fakat jestler sadece gözle görülebilen nesnelere anlatabildiği ve karanlıkta ya da araya başka nesne girdiğinde işlemediğinden insanlar jestlerin yerine ses boğumlamalarını koymuşlardır. Ses boğumlamaları belli fikirleri yerleşmiş işaretlerle temsil etmek bakımından daha elverişlidir. Elbette bu ikame genel uzlaşımın iş görür. Rousseau insanın henüz kaba olan organları için sözlerin kullanımı zor olduğundan, insanların ilk kelimelerinin, konuşmayı bileşenlerine ayırmadan oluşturulmuş, tek kelimeyle tam bir cümle anlamını veren kelimeler olduklarını düşünür. Başlangıçta isimler sadece özel isimler, zaman da şimdiki zaman (present de l’infinatif) iken insanların daha sonra küçümsenmeyecek bir zekâ çabası göstererek özne ile yüklemi, fiille isimi ayırmaya başladıklarını düşünür Rousseau. Sıfat ise zahmetli soyutlamanın bir ürünü olduğu için çok sonra gelebilmiştir. Başlangıçta sadece özel isimler vardı derken Rousseau, örneğin bir meşe ağacına A, bir diğer meşe ağacına B adı verildiğini, ikisinde ortak olanı görmek için çok fazla zaman gerektiğini kasteder (1968: 109-10).

Rousseau diller mi toplumun kurulmasına bağlıdır, yoksa toplum mu kurulmak için zaten bulunmuş dillerin varlığını gerektirir sorununu tartışmayacağını belirtir. Ancak Rousseau insanları birbirine yaklaştırmak bakımından doğanın fazlaca katkı yapmadığını düşünür. Rousseau'ya göre, ilkel durumda insan bir başka insana, bir kurdun ya da maymunun hemsine duyacağından daha fazla ihtiyaç duymayacaktır. Rousseau'ya göre böyle bir ihtiyaç varsayıldığında bile ötekini buna hizmet etmeye neyin zorlayacağını, hatta bu da gerçekleşse bile aralarında şartlar konusunda nasıl anlaşabileceklerini düşünmek imkânsızdır (1968: 113).

Rousseau'ya göre insanın ilk duygusu varlığını hissetmesi, ilk özeni kendi varlığını koruma özenidir. Açlık ve başka arzuları ona varolmanın değişik tarzlarını hissettirir. Daha önce de belirtildiği gibi Rousseau'ya göre insanlar soyunu devam ettirme ihtiyacı ile bir araya gelse de arzu giderildikten sonra ayrılır. Ancak zamanla güçlüklerle mücadele amacıyla avcılık ve toplayıcılık için bir araya gelen insanlar doğal araçlar geliştirmiştir. İnsanlar böylece karşılıklı sözler verme ve bu sözleri yerine getirmenin yararlılığı konusunda kabataslak bir fikre ulaşmışlardır. Ancak bu Rousseau'ya göre, ortak avlanma gibi anlık çıkarlar içindi. Böyle bir ilişki ise sürü halindeki maymunlardakinden daha fazla dili gerektirmez. Genel dil uzun süre, eklemlenmemiş haykırışlar, jestler ve taklit seslerden oluşmuş bir dil olmuş olsa gerektir.⁶ Dil daha sonra bu haykırış, jest ve taklit seslere eklemli, üzerinde uzlaşılmış sesler katılarak geliştirilmiştir (1968: 132-5).

Rousseau büyük bir zaman dilimini hızla atladığını belirtir; buna dair gerekçesi, ilerleme ne denli yavaş olursa anlatımının o derece hızlı olmasıdır. Rousseau, insanların ilerlemeler yapabilecek güce ve duruma geldiğini, insan aklı ve hünerlerinin yetkinleştiğini söyler. Ardından ağaç altlarında, mağaralarda uyuduklarından, taştan sert ve kesici aletler yaptıklarından, bu aletle ağaç kesip bu ağaç dalları ile kulübe yaptıklarından söz eder. Bu Rousseau açısından ilk devrim dönemidir, çünkü aileleri kuran ve birbirinden ayırt eden mülkiyetin ilk ortaya çıkmasıdır (1968: 135-7). Bu arada

⁶ Bu olmuş olsa gerek, böyle olmuş olmalı ifadeleri Rousseau'da sıkça görülür. Buna ilişkin Derrida'nın çözümlenmelerine ileride yer verilecektir.

sözlerin kullanılması ailelerle birlikte gelişip yetkinleşir. Dili gerçek kılan, yayan, ilerleyişini hızlandıran başka sebeplerle ilgili tahmin yürütülebileceğini belirten Rousseau, büyük doğa felaketlerinin insanları birbirine yaklaştırmış ve bir arada yaşamak zorunda kalmış insanlar arasında da bir ortak dil doğmuş olma ihtimalini gerçeğe yakın görür (1968: 137-8).

Rousseau'nun ele alınan dile ilişkin görüşleri karşısında Derrida'nın tavrını incelemeye sıra geldi. Bu nedenle de sıradaki bölümde, Derrida'nın yukarıda ele alınan görüşleri çerçevesinde Rousseau'ya yönelttiği eleştiriler ortaya koyulacaktır.

Derrida'nın Rousseau'ya Eleştirileri

Eğer metafiziğin tarihi varlığın (être) mevcudiyet (présence) olarak belirleniminin tarihi ise, eğer serüveni logosantrizmin serüveniyle karışık birleşiyorsa, eğer baştan sona iz'in (trace) indirgenmesi olarak kendini üretiyorsa, Rousseau'nun eseri bize Platon'un Phaidros'u ile Hegel'in Ansiklopedi'si arasında oldukça ilginç bir konum işgal eder görünüyor (Derrida 2010: 152).

Sesbilimciliğe ya da logosantrizme mevcudiyet motifinin eklemlenmiş olması daha önce de belirtildiği üzere önemlidir. Derrida'ya göre, logos da ancak ses (voix) üzerinden kendinde mevcut olarak tanımlanmış, öznenin, bilincin kendi konuştuğunu duyması yazının dışlanması olarak dile getirilmiştir. Derrida, metafizik çağının içinde, Descartes'la Hegel'in arasındaki devir içinde Rousseau'yu “devrin tüm kültüründe derin biçimde örtük olarak içerilen şekliyle yazının indirgenmesini bir tema ve bir sistem haline getiren tek veya ilk kişi” (Derrida 2010: 153) olarak ele alır. Derrida, Rousseau, Platon ve Aristoteles'teki fikri tekrarlara da kullandığı mevcudiyet modelinin değiştiğini, Rousseau'nun “öznenin *bilinç* veya *duygu* içinde kendine-mevcudiyeti”nden hareket ettiğini belirtir (2010: 153). Descartes imi ve yazılı imi açık seçik bilginin dışına kovar. Hegel ise imi tekrar İde'ye dahil eder, Leibniz'i eleştirerek sesçil yazıyı över. Ancak Derrida'ya göre ne Descartes ne Hegel yazı sorunu ile cebelleşmişlerdir. Çünkü bu sorunun bir kavga ve kriz olarak yeri on sekizinci yüzyıldır. “Evrensel karakteristik”i Hegel'den önce Rousseau'nun mahkûm ettiğini söyleyen Derrida, bunu sesi askıya alır görüldüğü için yaptığını belirtir. Bu on sekizinci yüzyılda yazının ciddi bir tehdit

oluşturması ile ilgisinde düşünülmelidir. Bu tehdit de Derrida’ya göre tesadüfi değildir; tümel-yazı tasarıları, *yazı çözme* tekniklerindeki ilerlemeler, ve *genel dil ve yazı bilimi* fikri nedeniyledir (2010: 153-4). Ayrıca Derrida’nın Rousseau’nun metinlerini seçmesinde bir başka etken, bu metinlerin eklentiselliği görebilmek açısından iyi bir örnek olmaları, “logosantrik devrin belirleyici bir eklemelişini görüp tanımak” için iyi bir “açınlayıcı” olmalarıdır (2010: 247-9).

Rousseau’da uyum ve uyumsuzluğu birlikte düşünmek gerektiğini belirten Derrida, Rousseau’daki şu çelişkiye dikkat çeker: Rousseau doğanın yeniden sahiplenilmesi için edebiyata başvurmayı önerirken, kuram bakımından ise kültür yozlaşmasını ve topluluğun çözülmesini harfin suçu olarak değerlendirir. Bu iki jestin birlikteliğini garip bulan Derrida ancak *eklenti* (supplément) sözcüğünün durumu açıklayacağını ifade eder. Yazıyı tehlikeli bir araç, yardımcı olarak ele alan Rousseau, söz mevcudiyeti korumakta başarısız kaldığında yazının söze eklenmesi gerektiğini düşünür. Söz düşüncenin doğal ifadesi olan kurum ya da uzlaşımken yazı buna bir imge ya da “temsilci” olarak eklenir. Yazı bu anlamda doğal değildir, yapay bir hiledir. Sözün dolu mevcudiyeti için tehlikedir (2010: 219-20). Rousseau’da da Saussure’deki gibi çelişkili olarak, yazının hem dile dışarıdan bir eklenti oluşu hem de daha baştan beri dilin kökeninde işler halde oluşu söz konusudur. Rousseau’nun aksanlanmanın karşısına koyduğu eklemeliş, dilin yazı oluş süreci için gereken dile sonradan musallat olan bir şey olarak ortaya konulmaya çalışılırken Derrida’ya göre gösterilen, dilin daha kökenden yazı oluşu olmuştur (2010: 349).

Rousseau’nun müzik ve dil için kurduğu paralellik tarihleri için de geçerlidir, ikisinde de hastalık, bozulma yazıya dayandırılır. Eklenti doğal kökenden uzaklaştırıcı olarak ele alınır. Söze eklenen yazı ve melodinin yerine geçen armoniden söz etmesi Rousseau’nun eklenti ya da ikame mantığını görmemizi sağlar. Rousseau, bu ikame edikten gasp olarak da söz eder (Derrida 2010: 304).

Derrida, *Deneme*’nin temelindeki kavram karşıtlıklarını, Rousseau’nun ele aldığı tarihsel sürecin garip yürüyüşü olarak görür. Şema şudur; “bölünerek kendinden taşan bir köken” ya da merkezden hareketle soysuzlaşan ama ilerleme sayılabilecek öğeler de

içeren tarihsel çember (2010: 308). Ona göre, Rousseau soysuzlaşmayı her zaman zaten başlamış durumda ele aldığı halde, yine de kötülüğü iyi kökene dışarıdan gelen bir şey olarak da göstermek ister (2010: 304). Ardından da yararlı öğeleri gideren –ama aynı zamanda yararlı etkilerini de ortaya çıkaran– ve soysuzlaşmayı artıran yeni çemberler ve yeni kökenler gelir. Bu çemberde sürekli bir yeniden-temsil iş görür. Ve bu da Derrida için tekrar *différance*’a bağlıdır (2010: 308-9).

Yukarıda da anlatıldığı üzere, *Deneme*’nin yapısında dilin yapısı coğrafi konumlanışı ile ilişkili düşünülür, ancak doğu ya da batıya ayrıcalık verilmez. On yedinci yüzyılda yaygın olan karşıtlığı benimseyerek Rousseau bu konumlanışı kuzey ve güney üzerinden yapar (Derrida 2010: 331-2). Rousseau genel olarak dilleri tutkudan ya da ihtiyaçtan doğanlar olarak ayırır. Kuzey dilleri ihtiyaçtan güney dilleri ise tutkudan doğmuşturlar. Ancak Derrida, bu ayrımının yanısıra Rousseau’nun tutkuların kökenlerini de nihayetinde ihtiyaca dayandırdığına dikkat çeker (2010: 336). Derrida *Deneme*’yi şekillendiren ihtiyaçlar kuramının üç çeşit ihtiyaçtan oluştuğunu düşünür; geçim sağlama ve korunmayla ilgili olanlar, refah ve mutlulukla ilgili olanlar ki bunlar iştah ve arzularla ilgili olanlardır, ayrıca sonradan doğmuş ama hepsinin önüne geçmiş olan ihtiyaçlar yani fikir ve kanılardan doğmuş ihtiyaçlar. Rousseau’ya göre sonuncu için ilk ikisinin giderilmesi gerekir; ama ikinci aciliyet olarak genelde birincinin yerine geçer. Bunlardan da tutkunun ihtiyaç altında sayıldığı, ihtiyacın gerçekten de tutkuda mevcut oluşu görülebilir (2010: 337-338). Derrida’nın da göstermiş olduğu üzere, Rousseau ihtiyaç ve tutkuyu planladığının aksine keskin bir biçimde ayıramamış olsa da, dilin tutkudan ve güneyde doğması düşüncesine koşut olarak yazı ihtiyaç gidericidir, ölüdür ve kuzeydedir (2010: 344).

Rousseau insanı hayvandan ayıran uzlaşmalı dilin iyiye mi kötüye mi doğru gittiği konusunda net olmadığından metninde yine demek istemediğini demiştir. İlerleme eşzamanlı olarak hem iyiye hem kötüye doğru olduğundan Derrida’ya göre, “eskatolojiyi ve teleolojiyi iptal eder, tıpkı ayrımın (*différance*) –ya da kökensel eklemlemenin– arkeolojiyi iptal etmesi gibi” (Derrida 2010: 350). Eklemleme problemi için doğa kavramı probleminden geçmek gerektiğini belirten Derrida,

Rousseau'dan bazı önermelerle bunun sorunsallığını ortaya koymaya çalışır. İlk önerme; Rousseau'da söz insanı hayvandan ayıran ilk doğal kurum olmasına karşın, söz evrensel, diller çeşitlidir. Bu diller de konuştuklarında insanların nereli olduğunu ortaya çıkartır. İkinci önerme: Bir insan bir başkasını kendine benzer olarak tanımladığı anda ona duygu ve düşüncelerini iletme arzu veya ihtiyacını duyar. Ayrıca dil mi toplumun toplum mu dilin koşulu sorusu, Rousseau'da özellikle kaçınılan bir sorudur. Kısaca iletişim yolunun Rousseau'da doğal sebeplerle açıklanması söz konusudur. Üçüncü önerme: insan duyularıyla öteki insanların duyularına etkide bulunmak zorundadır. Bunu da ya hareket ya da ses yoluyla yapar. Hareket dokunma ya da jesttir. Kolumuzdan daha uzaktaki insanlara dokunamayacağımıza göre dağınık yaşayan insanlar sadece görme ve işitme yoluyla dili oluştururlar (Derrida 2010: 350-4).

Dağınıklık doğal koşul olacak, dağınıklık dilin doğduğu anda geride bırakılan bir “geçmiş” de olmayacak, dilde izini bırakacaktır. “Ayrımı bir kurum olarak dile sokar görünen eklemlenmemiş zemin ve uzamı doğal dağınıklığıdır, yani kısaca uzam” (Derrida 2010: 354). Doğa kavramının bu noktada daha da muammalı hale geldiğini düşünen Derrida, doğal olanın önce değerlendirilip sonra da dışlandığını gösterir. Jest dili ile ses dili önce aynı derecede doğal ilan edilir, ama arkasından jest dili birincil ve daha doğal, çünkü daha az uzlaşımsal bulunur (2010: 354-355).

Toplumun doğuşu bir süreç değil kurgusal, oynak, elden kayan bir sınır noktasıdır. Daha köken noktasında eksilmeye başlıyorsa çizgisel düzen bulunamayacağını ortaya koyan Derrida, dilin kuzeyli/güneyli kutuplarının birbirinin yerine geçen eklentisellik hareketleri olduğunu, yani yerel ayrımın *différance*'dan başka bir şey olmadığını gösterir (2010: 405-406).

Yazıda da benzer şekilde *différance* iş başındadır. Rousseau'daki üç devir- üç sosyal organizasyon- üç yazı biçimi (vahşi/barbar/uygar—avcı/çoban/çiftçi—piktografi/ideo-fonografi/analitik fonografi) arasında paralellik vardır. Vahşilerin yazısı sesleri değil, sadece nesnelere resmeden bir yazıdır. Bir temsil ve ilave olarak düşünülen bu yazı yerine konulduğu şeyin boşluğunu doldurmak için eklenen ama hiçbir şey eklemeyen şey olarak da tıpkı Platon'daki gibi hem hastalık hem ilaçtır. Platon'daki

fikri Rousseau da onaylar, yazı ölüm getirir. Ayrıca piktografi (resim-yazı) uzlaşmaya başvuramaz. Rousseau için uzlaşma ikinci evrede görünür, barbarlık ve ideo-fonografi evresinde. Artık sözcük ve önermeler uzlaşımın işaretleriyle temsil edilir. Bu uzlaşımın temsil ancak dil tamamen oluştuğu ve bütün halk ortak yasalar altında birleştiğinde mümkündür. Ancak Rousseau bu “ortak yasaları” başarabilen toplumlara “barbar” demektedir. Derrida’ya göre Rousseau’nun sözcüğü kullanımı kafa karıştırıcıdır, ama devirler ile yazı biçimleri arasında kurulan paralellik için gereklidir. Barbarlık sözcüğü *Deneme*’de farklı anlamlarda kullanılır örneğin bazen de dağınıklık halini gösterir. *Deneme*’nin kimi yerlerinde “barbarlıkları” anlatılan topluluklara “vahşiler” dendiğini gösteren Derrida, aynı bölümde barbarlığın altın çağ olarak ele alınıp ailevi-barbar toplumun dili ve yazısı olmadığına söylendiğini gösterir. Bu ortadan kaldırılamayacak ciddi bir çelişkidir. Tüm bunların yanı sıra Rousseau’nun toplumsal, dilsel ve yazısal yapıları nispeten bağımsız olarak ele alması dikkat çekicidir. Yazının ortaya çıkışını zorunluluğa değil de rastlantıya bırakmak için olan bu hamle; Derrida’ya göre, hem ikame işleminin çağrısını görmezden gelmek hem de kötülüğü dışsal, beklenmedik, silinebilir bir ilave olarak düşünmektir (2010: 442-7).

Değerlendirme

Sonuç olarak denilebilir ki, yazı dışarıdan gelen kötülük, bir eklenti olarak ele alınmıştır, öte yandan Derrida’nın amacı bu dışsal sanılmış olan şeyin içselliğini göstermek değildir. Derrida, klasik mantıkta anlamsız görünecek olduğunu söylediği şu ifadeyi ortaya atar; “kökensel bir eklenti”dir yazı ya da yedek parça için dendiği gibi “orijinal” bir eklenti (2010: 474-8). Dilin kökeni de benzer şekilde düşünülebilir. İlk tohumlama, orijinal tohum olmadan tohumun çimlenmesi gibi dildeki terimler de benzer bir saçılım gösterir. Dilin ve “gerçek” tohum ekimin ne olduğundan bağımsızca her bir terimi tohum hücresi gibi düşünen Derrida’nın atomik öge dediği terim; bölünmeyi, aşılınmayı ve çoğalmayı sağlar. “Bir tohum olan terim mutlak bir terim değildir. Ancak her bir tohum hücresi kendi terimidir, kendi terimini kendi dışında değil, kendi ölümüyle bir açı yaptığı kendi içsel limiti olarak kendinde bulur” (1981: 304).

Bir dönemin modası olan dillerin kökeni arayışı döneminin dile bakışını, döneminin dile bakışı da bulunuş metafiziğini yansıtıyordu. Belki günümüzde bu tarz bir dillerin kökeni arayışına girilmemektedir, ancak aynı bulunuş metafiziği varlığını sürdürmektedir. Gerçi Derrida’ya göre bulunuş metafiziğinden kurtuluş yolu yoktur ancak yine de bu devrin kapanışı içindeyizdir. Artık krizde olan Batı metafiziğini yıkamayacak olsak da yer yer gedikler açarak farklı bir bakış açısı geliştirmek mümkündür. Aynı metinleri farklı okumak, *demek istemeden* dediklerini betimlemek... “Felsefe kendinden sapar, yine kendisini dışarıdan vuracak darbelere yol açar. Yalnızca bu koşulla, hem içsel hem dışsal yapıbozum olanaklıdır” (Derrida 2007: 127). İşte Derrida’nın *déconstruction* yöntemiyle *Gramatoloji*’de Rousseau metinlerine yaptığı da budur. Derrida, Rousseau’nun kuzey/güney yerel ayrımıyla aslında *différance*’ı ortaya koyduğunu göstermiştir. Rousseau metinlerindeki çelişkilerle, bir öyle bir böyle diyerek her durumda yazıya karşı sözü kurtarmaya çalışsa da, Derrida’nın ortaya koyduğu üzere bunu başaramamıştır. Bir köken aramaya çalışırken ise *différance*’a varmıştır.

Bu çalışmada içinden çıkmanın, kurtuluşun mümkün olmadığı Batı metafiziğinin aynı zamanda, asla tam olarak içine de girilemeyecek, sahiplenilemeyecek bir şey olduğu iddia edilir. Karşıtlıklarla düşünmek tarihimize egemendir ve mantık böyle işler görünmektedir. Ancak Derrida’nın *déconstruction*’undan sonra da okuduğumuz metinlere asla bir *déconstruction* olmamış gibi yaklaşamayacağımız da ortadadır. Derrida’nın ortaya koyduğu ve bu çalışmada da ele alındığı üzere bir gösterenin yalnızca bir gösterilene yoktur. Ve metinler o tek anlama inanıp onu vermeye çalışırken de *différance* işlemektedir. Böylece diyebiliriz ki Rousseau’nun metinleri artık yazıldıkları zamanda okuduklarından farklı metinlerdir. Derrida’nın *déconstruction*’u ile birlikte onlar da dönüşmüşlerdir. Ya da onlar aynı metinlerdir ama baştan beri izler ve izlerin silinmesi iş başındadır ve metinlerin demek istediğinden çok başka şeyler dedikleri artık okunabilmektedir. Köken öğretisi belki bir yanılgıdır ama görüldüğü üzere bu yanılgının da bize öğretebileceği şeyler vardır. En azından sıfır noktası olarak düşünülen şekliyle bir kökenin ulaşılabilirliğini anlamamızı sağlar.

KAYNAKÇA

ALAN SÜMER, Banu (2014). “Derrida’da Kararverilemezlik ve Sorumluluk İlişkisi”, *FLSF (Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi)*, 18: 31-44.

ALTUĞ, Taylan (2008). *Dile Gelen Felsefe*, İstanbul: YKY Yayınları.

ALTUNER, İlyas (2012). “Dil, Anlamlandırma ve Yorumlama Üzerine Bir Deneme”, *Beytulhikme. An International Journal of Philosophy*, 2(1): 75-86.

ARISTOTELES (2002). *Yorum Üzerine*, çev. Saffet Babür, Ankara: İmge Yayınevi.

DERRIDA, Jacques (1981). *Dissemination*, trans. Barbara Johnson, Chicago: The University of Chicago Press.

DERRIDA, Jacques (2007). *Önemsizin Arkeolojisi: Condillac Okuması*, çev. Ali Utku & Mukadder Erkan, İstanbul: Otonom Yayıncılık.

DERRIDA, Jacques (2008). “Différance”, çev. Önay Sözer, *Toplumbilim*, 10: 51-63.

DERRIDA, Jacques (2010). *Gramatoloji*, çev. İsmet Birkan, Ankara: BilgeSu Yayıncılık.

KAHRAMAN, Yakup (2014). “Dil Varlığının Ontolojik Zemini”, *FLSF (Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi)*, 18: 75-87.

ROUSSEAU, Jean-Jacques (1968). *İnsanlar Arasındaki Eşitsizliğin Kaynağı ve Temelleri Üzerine Konuşma*, çev. Erdoğan Başar, Ankara: Anadolu Yayınları.

ROUSSEAU, Jean-Jacques (2011). *Melodi ve Müziksel Taklit ile İlişki İçinde Dillerin Kökeni Üstüne Deneme*, çev. Ömer Albayrak, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

SAUSSURE, Ferdinand (2001). *Genel Dilbilim Dersleri*, çev. Berke Vardar, İstanbul: Multilingual Yayınları.

VARDAR, Berke (2001). *Dilbilim Temel Kavram ve İlkeleri*, İstanbul: Multilingual Yayınları.

WITTGENSTEIN, Ludwig (2007). *Felsefi Soruşturmalar*, çev. Haluk Barışcan, İstanbul: Metis Yayınları.

YILDIRIM, Fatma Berna (2012). “Romantik Bir Mitos: Dilin Kökeni”, *Bilgi Dergisi*, 25: 52-84.